

KILLYÉNI ANDRÁS

A MAGYAR OLIMPIAI MOZGALOM ELFELEJTETT ÜNNEPE: 1944. FEBRUÁR 20.

Ám a négy év megfeszült munka nem maradt eredmény nélkül. A befektetések, a magyar sportvezetés hozzáállása és emberfeletti áldozatos munkája bizonyította, hogy a magyar sport elkötelezett az olimpiai eszme iránt még világháborús időkben is.

Talán, ha...

■ Talán, ha Magyarország számára nem végződik tragikusan a második világháború, és a párizsi béke nem szentesíti az 1940-es második bécsi döntés előtti határokat, akkor talán Borsafüred és a magyar téli olimpiai síközpont másként fejlődött volna... És akkor 1944. február 20. a magyar olimpiai mozgalom történetében méltó helyét foglalta volna el. Így viszont méltatlanul feledésbe veszett alkalom lett, amely nem hirdetheti a magyar olimpiai szellem diadalát a világháború felett, s immár kevesek által számontartott esemény Borsafüred történetében – jöllehet ennek köszönhetően is indult meg a település várossá való fejlődése.

Az 1930-as évek második felében Magyarország mint a Nemzetközi Olimpiai Bizottság (NOB) alapító tagja, jogosan remélte, hogy hamarosan olimpiai játékokat rendezhet. Budapest már kandidált az 1920-as nyári játékok megrendezésére, sőt előszavazást is nyert. Az elvesztett első világháború után viszont esély sem volt egy ilyen világverseny lebonyolítására. Viszont a húszas és harmincas évek világversenyei megmutatták, hogy a megcsonkított Magyarország továbbra is a világ egyik sportnagyhatalma volt, egy olimpia megrendezését pedig széles körben támogatta a társadalom. Mikor pedig a harmincas évek végén a politikai erőviszonyok is megváltoztak, már csak idő kérdése volt, hogy mikor kaphatja meg Budapest a NOB-tól az olimpia rendezési jogát, és ezzel egyidejűleg a téli olimpia rendezési jogát is.

A második bécsi döntés (1940. augusztus 30.) eredményeként Magyarországhoz visszacsatolták az első világháború után Romániához juttatott területek közel 50%-át. A Magyarországhoz így visszatért területeken számos lehetőség nyílt a téli sportok rajongói számára. A magyar állam első pillanattól fogva támogatta a sípályák kialakítását Észak-Erdély-szerte, emellett felkarolta egy európai színvonalú téli sportközpont kialakításának a gondolatát is, ahol világversenyekek mellett akár téli olimpiát is rendezhetnének.

A Magyar Nemzeti Téli Sportközpont helyszínéül végül Borsafüredet jelölték ki a Radnai-havasokban. A tervezéshez a példát a garmisch-partenkircheni síközpont jelentette, ahol 1936-ban Németország sikeresen bonyolította le a téli olimpiát. A sportlétesítmények szempontjából viszont a magyar sportvezetés nagyot álmodott, a „Magyar Garmisch” megtervezésekor minden sportlétesítményt nagyobbra és modernebbre képzeltek – sőt nemegyszer a település nevének változtatását is felvetették – Borsafüred. Bors vezér földjén.

„A téli sportok táborában immár szállóigévé vált a mondás: »Borsafüred a magyar – Garmisch!« Érthető tehát, ha a kies Visó-völgyben épülő magyar télisportközpont iránt az érdeklődés egyre szélesebb köröket mozgat meg. Ez az érdeklődés vezetett el bennünket Schmidt Józsefhez, a sportlétesítmények országos főfelügyelőjéhez, hogy bocsássa rendelkezésünkre azokat az adatokat, amelyek megvilágítják Borsafüred kiépítésének műsorát. A nyert felvilágosítások alapján közölhetjük az alábbiakat:

– Mielőtt Borsafüredre esett a hivatalos körök választása, alaposan tanulmányoztuk az összes szóba jöhető területeket. Hogy Borsafüred mellett történt a döntés, ennek oka legelső sorban abban keresendő, hogy a jövőbe irányított tekintettel olyan helyet kellett kiválasztanunk, amelyen téli olimpiát is rendezhetünk. Márpedig a nemzetközi szabályok szerint csak olyan pályán rendezhetők világbajnoki sílesiklóversenyekek, amelyen a rajthely és a cél között a magasságkülönbség meghaladja a 800 métert.

De a többi figyelembe veendő körülmény is Borsafüred mellett szól. A meteorológiai vizsgálatok igazolták, hogy Borsafüred egyike Magyarországnak legszélvédettebb helyeinek. Klímája nem zord. A hómagasság a telep legmélyebb pontján is 40-50 cm-es, az 1000 méteren felüli hegyekben már 60-80 cm a hóréteg vastagsága, a környező hegyeken pedig a hóréteg mindenütt felülhaladja az egy métert. Borsafürednek legalább hat hónapos hóidénye van. A terep alkalmassága lesikló, ugrópályák, továbbá bob- és ródliálya létesítésére, jégstadion építésére, az aránylag kedvező közlekedési viszonyok mind-mind Borsafüred mellett szóltak.” (Nemzeti Sport, 1942. május 29.)

Az építkezések

■ A sílehetőségek javításának első lépéseként már 1940 őszén megkezdődött az erdélyi és kárpátaljai hegyvidék síterepeinek feltárása, valamint ahol lehetséges volt, kisebb sípályák megnyitása. Belloni Gyula, a Magyar Síszövetség követeként bejárta Erdélyt, és felvette a kapcsolatot a helyi sportegyesületekkel, melyek síszakosztályokat is működtettek, hogy versenyeket szervezzenek, a helyi sportolókat pedig ösztönözzék a felkészülésre és versenyzésre.

Már 1940 őszén felvetődött „a magyar Garmisch-Partenkirchen” kialakításának az ötlete. Felkérték Déván Istvánt, hogy járja végig Kárpátalját és Erdélyt, és tegyen javaslatot, hol lehetne a téli sportok központját kialakítani. Déván többhavi tanul-

mányút után a Radnai-havasokat jelölte meg helyszínül, Borsa község közelében. A sísövetség bizottsága 1941. október 23-án a helyszínre utazott, és minden szempontból alkalmasnak találta Borsafüredet, amely 830 méter magasan, hóban bővelkedő és szélcsendes helyen feküdt a Radnai-havasok északi részén.

Borsafüred minden szempontból megfelelt a kor elvárásainak: 650 méter magasságig vonaton, 850 méterig pedig országúton is elérhető volt, a hegyoldalakon kezdők és haladók egyaránt találhattak lesiklási lehetőséget. Általában novemberből április végéig lehetett sízni.

Elsőként a sípályákat alakították ki. A magyar sportvezetők támogatása mellett sikerült rövid idő alatt megnyitni a lesiklopályát, amely így új korszakot nyitott a magyar sísport történetében. Az „Olimpia lesiklopálya” felavatására 1941 karácsonyán került sor, és már első lesiklaskor igen tetszett a magyar válogatott tagjainak.

„A lesiklopálya 1 600 méteres magasságból, erdőn keresztül vezet. Ideális fekvésű. Úgy érzi magát az ember, mintha valahol az Alpésekben sízne. 3-4 nagy kanyar után mintegy 300 méteres „vad” lejtő következik. Talán csak a hosszabb kanyarok hiányoznak, de így is remek versenylehetőségeket nyújt ez a remekül megválasztott lesiklopálya.” (*Sport hírlap*, 1941. december 31.)

A sípályákkal egyidejűleg a háborús évek anyagi nehézségei ellenére, 1941-től megkezdődött a sportpályák, a menedékházak, illetve egy sporthotel építése is. A Magyar Sísövetség menedékháza már 1941-től szállást biztosított télen-nyáron egyaránt. A 830 méter magasan fekvő menedékházban egy tizennyolc ágyas szoba állt rendelkezésre a férfiak számára, illetve egy nyolcágyas a hölgyek részére.

1942 nyarán az Országos Sport Központ (OSK) anyagi segítségével, kibővítették a Magyar Sísövetség menedékházát. Sikerült befejezni a Magyar Országos Véderő Egyesület (MOVE) „Bors vezér” menedékházát is, amely 60 férőhelyes volt.

Szintén elkészült 1942 nyarán a legnagyobb magánkezdeményezésű befektetés, az Anikó menedékház. A Radnai-havasok 1600 méteres magasságában, a Lóhavas oldalában, a legnehezebb körülmények között kiviteleztek az első európai színvonalú magashegyi menedékházat Benedek Frigyes mérnök tervei alapján. Kivitelezésében a kor legmodernebb építkezési technikáit alkalmazták, mind belső elrendezésében, mind az építkezésben egyedit alkotva. Huszonhét vendég részére biztosított hálólhelyet, illetve hideg-meleg vizes zuhanyt, így nem csoda, hogy az év túlnyomó részében telt ház volt.

1943 áprilisában történt az első korszerű sportszálló alapkövetétele. A Hóvirág Szálloda terveit szintén Benedek Frigyes készítette, a kivitelezés is az ő irányításával történt. Az igen luxusos kivitelezésű szállóban a vendégek kényelme érdekében a központi fűtést kokszegetéssel oldották meg, emellett számos szobában és helyiségben kisebb kályhát helyeztek el arra az esetre, ha a központi fűtés nem működne. 1944-re már a falak és a tetőzet elkészült, a belső kivitelezés pedig jól haladt.

Nagyszabású tervek szerint készült a borsafüredi síugrósánc is. A sánc tervét is Benedek Frigyes készítette a nemzetközi szövetség előírásainak figyelembevételével. Az ugrósánc tervesésében Stanislaw Marusz, a lengyel síugrás ikonikus alakja segédkezett, akit álnéven a magyar ugrócsapat edzőjeként Borsafüreden bújttak barátai. Az építész és sánctervező Marusz segített az ugrósánc helyének kijelölésében, majd a tervezést gyakorlati tanácsokkal, az építés során felmerült kérdések megoldását szaktudásával támogatta.

A borsafüredi síugrószánc 1944 februárjában, az avatóünnepség előtt

1943 nyarán Déván István ekképp értékelte az elvégzett munkát: „A magyar síelők kiképzése a csonka hazánkban meglehetősen súlyos feladat elé állította a vezetőket, mert hiszen kis országunkban nem állt megfelelő terep rendelkezésünkre. Kárpátalja és Erdély visszacsatolása után megindult a lázas munka és keresés: melyik hegységben építsük ki a magyar síspont központját? A nemzetközi szabályok előírják, hogy nemzetközi versenyeken a start és a cél között legalább 800 méteres magasságkülönbségnek kell lennie. Ezért voltak problémáink, mert a legkiválóbb és legalkalmasabb helyeken is csak 500 méteres magasságkülönbségeket mértünk. Borsafüreden végre megtaláltuk ezt a helyet, megkezdődtek az építkezések, és így csakhamar a kiképzések is. A magyar síspont életében új szakaszt, új korszakot jelentett Borsafüred. Az első nagyobb jelentőségű eredményről éppen most kaptam hírt: a Jungfrauochon megtartott versenyen a magyar Szikla Péter második lett, és nagy svájci ellenfele is csak négy másodperccel előbb jutott az első helyre. 70-80 kiváló versenyzőt hagyott maga mögött a magyar bajnok, akinek már a borsafüredi nagyszerű terepen volt alkalma előkészülni a külföldi küzdelemre.” (*Kárpáti Híradó*, 1943. augusztus 12.)

Az első nemzetközi verseny Borsafüreden

■ Európa egyik legalkalmasabb síhelye lesz az új sportváros – ez a gondolat vezérelte a borsafüredi kivitelezést, és eszerint készültek az első rangos nemzetközi verseny szervezésére is 1944 februárjában. Borsafüred adott otthont a lesikló, műlesikló és alpesi összetett számoknak, emellett a síugróversenyt sáncavató versenyként szervezték – nemzetközi részvétel mellett.

A szervezők legnagyobb gondját a számos versenyző és kísérő elhelyezése jelentette. Végül a Bors vezér menedékházban 30, a síszövetség menedékházában 40, magánházakban 50 versenyző kapott elhelyezést, az ifjúsági korosztályosok pedig a község különböző részein kaptak szállást, onnan hozták fel őket a verse-

nyek helyszínére. Sajnos az új modern Hóvirág Síszállóban a központi fűtés nem készülhetett el. A háború miatt ennek komponenseit nem lehetett beszerezni, pedig az ifjúság vashulladékot is gyűjtött, hogy lehessen kiváltani a kazánház hiányzó elemeit, illetve a fűtőtesteket.

Hasonlóan gondot jelentett, hogy a felvonó nem készült el erre a versenyre. A sízők szövé is tették, hogy másfél órás mászás után kell versenyezniük – ezt a magyar sport vezetői is tudták. „Sajnos a háborús anyaggazdasági okok nem engedték már meg, hogy a síliftet elkészíthessük. Pedig az eredményekre sem közömbös az, hogy másfél órát mászni kell felfelé, vagy sífelvonón kényelmesen felszaladjanak a versenyzők. A nagyközönség sísportolása itt, Borsán, el sem képzelhető sílift nélkül.” (*Esti Ujság*, 1944. február 19.)

A február 18. és 20. között lebonyolított verseny lesiklásszámában minden idők legnehezebb pályáját tűzte ki Iglói Pál László, a verseny szervezője. Am a háromnapos verseny fénypontját az „olimpiai sáncavató nemzetközi ugróverseny” jelentette, melyen – a háborús körülmények ellenére – két német és egy norvég neves versenyző is indult. A versenyt a német Sepp Weiler nyerte 69, illetve 76 méteres ugrásokkal. Második honfitársa, Heinrich Klopfer, míg a harmadik Rész Mihály (68 és 68 méter) lett. Versenyen kívül ugrott Przustalsky Stanislaw (Mrusarz álneve), kinek első ugrása 73, második pedig 88 méter lett. Amúgy Weiler megkísérettette ennek a csúcseredménynek megdöntését, 91 és fél métert ugrott, de bukott, így eredményét törölték. Így a sánc első nemzetközi csúcsa 88 méter, magyar csúcsa pedig 68 méter volt. „Ilyen szép sánchról még nem is ugrottam – örvendezett a verseny után Weiler, a győztes. – Olyan, mint egy álom!” (*Nemzeti Sport*, 1944. február 22.)

Az Olympia pálya, illetve Olympia sánc teljes sikert aratott. Báthory-Hüttner János, a síszövetség elnöke értékelte a sánctól és a rajta elért eredményeket.

„Kétségtelenül az új, olimpiai ugrósánc örvendeztetett meg bennünket az elért pompás eredményeken felül a legjobban. Tudni kell, hogy egy ilyen hatalmas ugrósánc építése mindig a legnagyobb kockázat. Hogy többet ne mondjak, a garmisch-partenkircheni olimpiai sáncépítése egy millió márkába került, és amikor elkészült, a próbaugrások után le kellett bontani, és egészen újra kellett azt építeni. A mienk Borsafüreden aránylag olcsón elkészült és a használatban az első pillanattól kezdve tökéletesnek bizonyult. Sőt merem állítani, hogy európai viszonylatban, majd a békeidőben is egyike lesz a legkeresettebb és legkedveltebb ugrósáncoknak. Minden tekintetben tökéletes. A kifutója, az elugrója stb. olyan, hogy élmény rajta ugrani, és könnyen érhető el rajta a legnagyobb eredmény is. A lengyel síedző, Presztánszky igazán könnyedén ugrott rajta 88 métert, és ha Weiler, a német ugró nem dől annyira bele az ugrásba, akkor a 91 és fél méteres ugrását is állta volna. Így is csak kicsit bukott. Sajnos a norvég első ugrásakor akkorát bukott, hogy komoly sérüléseket, többek között kulcsonttörést szenvedett. Pedig ha versenyben lett volna, talán még nagyobb eredmény született volna. No, de így is örülünk. Főleg azért, mert a magyar sáncsport ki lépett másodosztályúságából, és máris hatvan méteren felül ugrálnak a bajnokaink. Ez magában megérte a sok fáradságot, amelyet Borsafüredben beleöltünk.” (*Esti Ujság*, 1944. február 23.)

■ A tervezett téli sportközpont számos létesítménye elkészült 1944 nyarára: sípályák, ugrósánc, szálláshelyek. Kivitelezés előtt állott a sportszálló és a drótkötélpálya. Az infrastruktúra szempontjából vasúton és országúton is elérhető volt, bár itt is számos beruházást terveztek. Következtek volna a sportpályák, a tribünök, az úszómedencék kiépítése, illetve újabb szállók, villák, éttermek és egy kaszinó kivitelezése.

Borsafüredet mint a Radnai-havasok gyöngyét, javasolták a sízőknek, ahol a téli idény százhusz napon át tart. Az infrastruktúra befejezése is közel volt, az elektromos erőműtelepen, a fűtés-, illetve a vízvezeték-hálózaton dolgoztak a szakemberek, Magyarország első sífelvonója is szinte készen állott. Ekkor minden jel arra mutatott, hogy minimális munkával hamarosan befejeződik Kelet-Európa legnagyobb téli síközpontja.

Ám a háború és a politika ismét közbeszólt. 1944 nyarán a front elérte Erdélyt, a síváros elnéptelenedett. A világháborút Magyarország elveszítette, az 1947. február 10-én kihirdetett párizsi béke érvénytelenítette a bécsi döntéseket, szentesítette az 1938. január 1-én létező határokat. Románia kommunista vezetése, az adott politikai és gazdasági helyzetben nem tekintette prioritásnak a síközpontot, így sohasem folytatódtak a munkálatok. A pályák megmaradtak és számos országos szintű síversenyt bonyolítottak itt le a következő évtizedekben. Az ugrósáncot is használták, majd a nyolcvanas években egy kisebb sánc is épült mellé. A menedékházakat fokozatosan átalakították vagy lebontották, újabb turisztikai egységek épültek helyükön, ennek ellenére Borsafüred sohasem lett nemzetközi téli sportközpont, amint azt szépsége és adottságai lehetővé tennék.

Ám a négy év megfeszült munka nem maradt eredmény nélkül. A befektetések, a magyar sportvezetés hozzáállása és emberfeletti áldozatos munkája bizonyította, hogy a magyar sport elkötelezett az olimpiai eszme iránt még világháborús időkben is. A közelgő front ellenére lehetett olimpiai sáncot avatni komoly nemzetközi részvétel mellett 1944-ben – az elszántság ilyen szintű példája egyedi az olimpiai mozgalomban.

A befektetések nyertese végül is – ha indirekt módon is – Borsa település volt, amely községből várossá fejlődhetett közel húsz évvel a világháború után. Az üdülőtelep máig őrzi a nyolcvan évvel ezelőtt kivitelezett sportinfrastruktúra emlékét. Borsán az elmúlt években ismét nagy méretű befektetések történtek, így az olimpiai pálya ismét lehetőséget biztosít a sízésre és versenyzésre egyaránt. 2023 márciusában, hetvenkilenc év után, ismét nemzetközi versenyt rendeztek itt, a téli sportok álma pedig ismét él: nemzetközi versenyt szervezni mihamarabb a világháború keretében.